

Matej Bogataj

Peter Rezman: *Pristanek na kukavičje jajce.*

Maribor: Litera (zbirka Piramida), 2010.

V romanu Igorja Karlovška *Bazen* se v začetku osemdesetih v rudarskem mestu pojavi pravnik, ki razkrije ozadje samoupravljanja, povezave med rudniško vrhuško, povezave med gospodarstvom in politiko ter tihi pristanek slednje na deviantno stanje stvari, tam vladajo korupcija in dogovor med močnimi, s tihim in nemočnim pristankom volovske, pardon, volilne baze, vladanih. Karlovšek je takrat prozno obdelal mehanizme obvladovanja, distribucijo moči in njene vzvode, to pa na podlagi zaprte skupnosti, skoraj laboratorijsko izolirane, da bi pokazal, kako obstajajo družbene celice, skoraj izločene in samozadostne, sicer povezljive z drugimi v organizem, ki pa je kot vsota in struktura gnil in izrojen; in da so celice, ko jih vzamemo pod drobnogled, patogene. *Bazen* ohranjajo in vzdržujejo surovine, v obeh smislih, industrijskem in karakternem.

Rezmanov *Pristanek na kukavičje jajce* je skoraj nadaljevanje *Bazena* in predhodnica – v dogajalnem smislu, če gledamo v smeri razvoja – *Rdeče mesečine* Dušana Dima, ki govori o podobnem kraju, le da so tam umori in ne samo kurbarija, zarota in ne več samo španovija politike in kapitala; Dim je bolj žanrski, lokalnemu kriminalu primerno piše pač kriminalko. *Pristanek* popisuje tisto, kar se je zgodilo v dobrih dveh desetletjih po *Bazenu*, samo manj zaostreno. Dogajalni kraj je mesto, ki ga kot totem označuje in mu daje identiteto rudniški stolp s prekrižanima kladivoma, spodaj pa *šaht*, rudnik s svojimi jamami in rovi ter predvsem s službami v pisarnah nad njimi, tako pomnoženimi, da je njihovo delovanje nepregledno in je s tem omogočeno odtekanje denarjev in moči, to je takšna mnogoglava hidra z nepregledno hierarhijo in z večglavo, periferizirano pametjo; nekaj podobnega kot recimo današnje bohotenje tajnih služb, iger in protiiger, ki jemljejo verodostojnost zbranim informacijam. Takšna razparceliranost delovanja potem omogoči tudi vzporedne privatizacijske tokove, ob glavnih se omasti tudi skupina okoli sektorskega vodje,

njegova podrejena in ljubica obenem, njen mož amaterski kulturnik in še nekaj kerlcev, in ta del je druga tretjina knjige; namreč zgodba o tem, kako nesojeni režiser postane direktor podjetja v ustanavljanju, ki sprivatizira kulturni dom in je potem to skoraj njegov oder, njegovo gledališče, le da je sam lutka v rokah tistih, ki odločajo. Tretji del je popis smrti enega od družbenikov, ki raziskuje obrobje poplavljenega področja, verjame v skrivnostne sile in sploh, nekakšen stalker prav v smislu Tarkovskega, ki se mu potem udre pot ob novonastalem jezeru in zgrmi s terencem v blato, terminalno.

Rezmanu se pozna sorodnost s Partljičem, ta je tudi omenjen kot referenca našega ljubiteljskega kulturnega referenta, kolikor je satira obeh usmerjena proti občemu, vulgarnemu in neozaveščenemu razumevanju kulture, tudi pri tem je Rezmanova pisava malo zadaj, Partljič je po svoji poslanski in politični avanturi zdaj bolj osredotočen na medije oziroma lokalno županstvo in krog okoli njega, torej na politično izpostavljene. V ospredju *Pristanka* je ljubiteljski režiser in kulturni entuziast v krajevni skupnosti, ki se želi ambiciozno vpisati v slovensko (amatersko) gledališko zgodovino z uprizoritvijo Majcnovega *Prekopa*. Ta je bil zaradi Majcnove politične sumljivosti dolga leta prepovedan in bi bila to krstna uprizoritev; igra o izsuševanju barja in tistih, ki so za, ker je to delo in industrija in napredek, in tistih, ki so iz različnih, nekaterih tudi protoekoloških, razlogov proti, pa naleti na zavrnitev. Šaht, Moloh, ki daje denar za kulturo in napelje razsvetljava in podobno, pač v imenu dobrohotnosti do lokalne skupnosti in nekaj manj zaradi devastacije okolja in njegovih posledic za zdravje – zdaj smo od blizu videli tisto, kar smo prej poslušali samo v vicih, namreč da se pri gradnji večjih zadev vedno odpele kako hruško betona ali kombi delavcev še na kako zasebno gradbišče. Vendar Rezman ni našpičen samo proti zatohli kulturni klimi, proti raznim strokovnjakom za kulturo, ki zdaj furajo gledališki kič in gojijo diletantizem, to ni samo boj kulturno bolj osveščenega proti ignorantom ali v najboljšem primeru zainteresiranih za vloge v kakšni bolj tradicionalni in zato iztrošeni igri, prestrašenci pred nadjazovskim rudniškim glasom in podobno, njegovo pisanje je v satirični dimenziji bistveno bolj ekološko.

Že uvodni, malce poetični del, govori o potopitvi nekdanjih vasi, o tem, kako spodkopavanje lignita povzroča udore in požira cele predele, vasi, kmetije, sadovnjake, kultivirano krajino, namesto tega pa dobijo lokalci nekakšne domove in elektrifikacijo; tudi smrt enega od vpletenih, geja, ki igra zelo dvoumno vlogo in katerega smrt potem nabrekne v izločeno epizodo, je povzročena z udorom ceste, ki vodi do ene od vrtin, s katerimi so merili podzemne plasti kuriva. Vendar je situacija v zaliti dolini,

vsaj kar se zdravstvenih parametrov tiče, še daleč od lafargeovske, to je malomestno okolje oziroma podeželje, kjer se starožitnost in mitologija in vezanost na zemljo že dolgo in pod enakomernim pritiskom umikajo industrializaciji, tradicionalno skupnost, ki je še živela z naravo in verjela v divje jage in čarovnije – prav v žabotovskem smislu – zdaj počasi izrinja potrošništvo, psevdokultura in kulti, ki so orgiastični, klani imajo svoje grupake, na katerih se sklepajo zaveze in o katerih se zavezuje k molku. In center svetih obredov je lokal s puncami ob drogu in prvo damo, ki je poročila lastnika in potem nastopa kot fantazma našega kulturnika.

Rezmanova pripoved je žanrsko namešana. Tudi zato, ker je pripovedovalec drseč, v nekem medprostoru, med avktorialnostjo, vsevednostjo in imanenco. Tudi zato je *Pristanek* manj žanrski od *Rdeče mesečine*, prvi del sploh izzveni kot popis samoupravnih in podobnih ritualov – Rezman je temu mrtvemu konju naklonjen tudi v svoji igri, ki je predelava *Kozlovske sodbe v Višnji gori*, gre pa za literarizirano latovščino samoupravljalvskega shoda, seje, tam se prav naslaja nad besediščem in miselnimi lupingi izvajalcev. Seveda nas takšno polpreteklo stanje stvari zanima samo kot ekspozičija, kot delo na površinskem kopu, čeprav je očitno mentaliteta tako globoko zasidrana, da smo v nekih drugih časih, pač v skladu z reklom, da gre za regije različnih hitrosti. Je pa uvodni del nedvomno predolg, tudi spisan je na pol od znotraj, propad uprizoritve *Prekopa* spremljamo predvsem skozi notranji pogled kulturne reference, tam vidimo miškulance okoli zapisnikov, pa toplo domačo atmosfero, ki nastopi po nekaj pivih v lokalu, ki je kulturi oziroma njej namenjenemu domu skoraj imanenten. Da bi Rezman pokazal to dinamiko notranjega življenja, tudi rad ponovi cele pasuse, da bi pokazal repetitijo, obsedenost, nelinearnost, kroženje misli in obsojenost na fluidnost zavesti. Vendar morda potem zamudi to vpletenost in manjši kot vedenja protagonista, ko začne popisovati povsem objektivno, od zgoraj; takšen je že poetični uvodni del o potopljeni dolini, predvsem pa je takšen del, ki popisuje nekdanji skrivnostni svet bajeslovnih bitij, vraž in podobnega. Ta sploh nastopi kot štrlina, ravno prehajanje med ravnmi bi omogočilo njegovo večjo umeščenost sproti, recimo ob družjenjih s pokojnim Tico, ki bi ga ugledali kot okoljevarstvenika in zaljubljenca v naravo tako, kot izhaja iz njegove pojave, karakterja. Eden redkih, ki znajo imeti radi, vse, tudi naravo, ne samo svojega partnerja, bi verjetno bolje učinkoval, če bi bila njegova epizoda bolj izpostavljena in kontrapunktirana s stanjem stvari; s tem bi seveda nekaj odvzel kulturniku, pa vendar. Hkrati bi roman deloval bolj usmerjeno, iz enega kosa, tako pa imamo občutek, da je lepljenka, žanrsko in sicer, zanimiva in angažirana, vendar mogoče v nekaterih delih kompozicijsko manj okretna.

Rezman, kolikor ga poznamo – in v zadnjem času smo priče pravemu izbruhu njegovega pisanja –, je najboljši takrat, kadar popisuje knapovski vsakdan, že v prebojnem *Skoku iz kože* je knapovska problematika obdelana zanimivo in kritično, angažirano, gre za mešanico etnologije in realizma, in tudi *Pristanek* je zanimiv prerez dogajanja v mestecu, nad (pod) katerim dominirajo rudnik in njegovi kadri, kjer med obojim, rudnikom in mestom, skoraj ni razlik. Če pri tem spominja na prozo izpred kar nekaj let, toliko slabše za dejstva. Bi pa temu romanu koristilo, da bi se malo žanrsko poenotil in nekatere sicer čisto zanimive starožitne in ekološke teme vkomponiral v svoje kritično mesovje. Rezmanu se vidi, da mu zapletov ne zmanjkuje, miškulanc enih in istih kerlcev, sprege energetike, premogovništva, investicij zlepa ne bo konec, to je očitno naslednja mafija, ki bo morala – zaradi higiene – pasti, zdaj, ko je gradbena. Vsem se bomo še TEŠili in postavili nekaj hidroelektrarn, ekoprozi žal še ne bo zmanjkalo gradiva.

Pa srečno!